

Escoles al Palau

DOSSIER EDUCATIU

LES MÚSIQUES DEL MÓN

Palau de la Música Catalana

PALAU
DE LA
MÚSICA
ORFEO
CATALÀ

Índex

1. El Palau de la Música	P. 03
2. Introducció	P. 04
3. La veu	P. 05
4. Guió i cançons del concert-espectacle	P. 07
5. Recursos didàctics per treballar a l'aula	P. 09
6. Partitures de les cançons	P. 59
7. Bibliografia	P. 65
8. Discografia	P. 66
9. Videoteca i enllaços d'interès	P. 67
10. Fitxa artística	P. 68

1. El Palau de la Música

El **Palau de la Música Catalana** va ser construït entre el 1905 i el 1908 per l'arquitecte **Lluís Domènech i Montaner** com a seu de l'**Orfeó Català** i finançat amb fons procedents de subscripció popular.

El Palau de la Música Catalana és una perla arquitectònica del Modernisme català, l'única sala de concerts modernista declarada **Patrimoni Mundial per la UNESCO** (4 de desembre de 1997), que esdevé actualment un punt de trobada ineludible de la vida cultural i social de Catalunya. A més constitueix un patrimoni simbòlic i sentimental de tot un poble que s'identifica amb la seva història.

L'edifici s'articula al voltant d'una estructura central metàl·lica recoberta de vidre, que es conjuga amb la llum natural per convertir l'edifici més significatiu de l'obra de Domènech i Montaner en una caixa de música màgica on es combinen totes les arts aplicades: escultura, mosaic, vitrall i forja. Les visites guiades que ofereix el Palau de la Música Catalana són una cita ineludible de l'estada a Barcelona.

La **Sala de Concerts** –una de les més singulars del món– ha estat durant més de cent anys l'escenari privilegiat de la vida concertística, nacional i internacional, de la ciutat de Barcelona. Ha acollit estrenes mundials i és un referent musical i arquitectònic de la ciutat i un punt de trobada cultural de primer ordre. Presidida per l'**orgue** sobre l'escenari i amb una **lluerna central** que representa el sol, la sala gaudeix de llum natural. Una sala mística i paradoxal, que es troba repleta de figures com les muses que envolten l'escenari, les valquíries de Wagner que sorgeixen del sostre, un bust d'Anselm Clavé a una banda i de Beethoven a l'altra, i centenars d'elements de la natura, com flors, palmeres, fruits, gerros i vitrines plenes de joies.

A banda de la gran Sala de Concerts, el Palau disposa de dues sales més on es desenvolupa la vida concertística de la institució. D'una banda el **Petit Palau**, un auditori modern inaugurat el 2004 ideal per a concerts de cambra o petit format amb unes condicions acústiques excel·lents i equips audiovisuals d'alta tecnologia. L'últim espai és la petita joia del Palau de la Música, la **Sala d'Assaig de l'Orfeó Català**. Un espai íntim i acollidor on tenen lloc concerts de petit format, conferències, presentacions, i on assagen els cors de l'Orfeó Català. Aquí s'hi troba la primera pedra que es va col·locar el 1905 durant la construcció del Palau. Amb un arc semicircular de butaques, que es correspon amb la mitja lluna de l'escenari que es troba al seu sostre, està caracteritzada per unes grans columnes, vitralls i decoració de l'època.

Un altre espai representatiu del Palau és l'emblemàtica **Sala Lluís Millet**, un gran saló –sala de descans i trobada – dedicat al mestre Millet, fundador de l'Orfeó Català. La sala s'alça fins a dos pisos amb grans vitralls ornats amb motius florals, d'un efecte extraordinari. I més excepcional encara és la balconada que es veu a través d'aquests vitralls, amb una doble columnata amb una coloració i ornamentació característiques. També és escenari privilegiat el **Foyer del Palau**, el qual admet una nombrosa concurrència que ocupa cadires i taules, tant quan hi ha audicions com quan s'utilitza de restaurant-cafeteria independent. Els amplis arcs de maons combinats amb ceràmica vidriada de color verd i flors també ceràmiques, rosades i grogues, confereixen a aquest espai una tonalitat singular i molt pròpia.

2. Introducció

El concert-espectacle *Les músiques del món* pretén mostrar i donar a conèixer diferents recursos i possibilitats sonores que ens ofereix la veu humana. Per fer-ho possible, al llarg de 50 minuts farem un recorregut per diferents països i cultures musicals.

La veu és el principal vehicle de comunicació de tots els éssers humans. Sempre ha estat present en la vida quotidiana de la comunitat, ja sigui a través de xiscles, plors, sons onomatopeics; però al mateix temps ha suposat una eina d'experimentació i de creació que ha contribuït a la supervivència i expansió de la raça humana.

És, doncs, aquesta imitació, experimentació i creació sonora per mitjà de la veu el que s'anirà mostrant al llarg d'aquest concert-espectacle. Per això, entre els aspectes que ens agradaria destacar hi ha:

L'exploració dels recursos vocals. Un treball acurat de diferents colors, tessitures, l'emissió de l'aire, el moviment dels llavis, els ressonadors vocals, entre d'altres, com a exemples de les diverses tècniques vocals. També es duran a terme imitacions d'instruments musicals com: la balalaica, la trompeta, la conga...

La improvisació. Donarem molta importància a la improvisació, expressió espontània no codificada dins d'un ambient o context determinat. Observarem que a vegades es presenta en forma de diàleg i d'altres de manera lliure. La improvisació és una eina bàsica en el desenvolupament artístic de la persona, que transcendeix l'educació dels infants.

La geografia dels sons. Realitzarem un recorregut per diferents cultures musicals a partir de cançons representatives en què sovint la improvisació tindrà un paper important.

Com veureu, es tracta d'una proposta senzilla a nivell escènic, però que permet interrelacionar-la amb altres matèries o assignatures del currículum escolar.

3. La veu

La singularitat que presenta la veu humana respecte de la resta d'instruments musicals ve donada per la seva genuïna capacitat, gairebé il·limitada, de modificar el seu timbre, fins a l'extrem de confondre's amb sons que no són pròpiament humans. D'aquesta manera, amb la veu podem reproduir sons d'animals, fenòmens naturals i instruments musicals que poden ser totalment indiscernibles del so original, tot generant veritables il·lusions acústiques.

Aquest fet singular situa la veu humana en una posició de privilegi i és el motiu que vertebrava l'espectacle *Les músiques del món*.

Aquesta capacitat imitativa que hem heretat a través de les generacions és una característica important de l'espècie humana. Si aquesta habilitat es descobreix i es potencia des de la infància, els efectes que en deriven milloren sensiblement els altres aprenentatges que l'infant haurà d'afrontar en el món que l'espera, com és el fet d'assolir una bona dicció en un idioma estranger, per indicar-ne un exemple.

Com s'esdevé en tot aprenentatge bàsic, la intuïció té un paper determinant, i el procediment de "prova i error" continua essent fins al moment el mètode principal utilitzat en el treball d'imitació d'un so.

Per adquirir l'habilitat d'imitar un so qualsevol, cal tenir un bon sentit de l'oïda i ser capaç de retenir de manera inconfusible en la memòria un bon grapat de patrons d'aquest so. Sense un bon punt de referència no es poden avaluar els encerts i els errors produïts durant el procés imitatiu. Per això, des del punt de vista pedagògic, el primer que cal fer és educar l'oïda en la identificació i caracterització del màxim nombre de sons possibles.

Afortunadament, disposem d'un gran assortiment de recursos didàctics orientats precisament en aquest sentit. Es tracta de les biblioteques de sons d'instruments musicals, ja sigui en format CD (del tipus Bits Sonoros) o bé disponibles per internet (del tipus Freesoundproject) i que es poden utilitzar com a material de partida a les aules.

Tècnica vocal

Per entendre com la veu aconsegueix imitar un so determinat, cal abordar, encara que sigui breument, els diversos elements que intervenen en el procés de fonació, que bàsicament són els següents:

- El generador: format pels pulmons, la caixa i musculatura toràctica, la musculatura abdominal i diafragmàtica.
- L'oscil·lador: les cordes vocals situades a la laringe.
- Els ressonadors: les cavitats bucal i faríngia, el tòrax i els sinus cranials.
- Els articuladors: la llengua, llavis, mandíbula i vel del paladar.
- El processador: el cervell (l'oïda, la memòria auditiva...).

Segons que explica la teoria mucocondulatòria, la veu es produeix quan l'aire provinent dels pulmons és empès, per acció de la musculatura abdominal i costodiafragmàtica, entre les cordes vocals, les quals comencen un procés periòdic de tancament-obertura (oscil·lació) que genera un so primari. Aquest so primari s'enriqueix en harmònics durant el seu pas a través del tracte vocal, s'intensifica i es modela de forma molt elaborada en funció de com es disposen tots i cadascun dels ressonadors i articuladors al seu pas.

La tècnica vocal consisteix precisament en el conjunt d'instruccions, exercicis i procediments d'utilització dels elements anteriorment descrits, atenent a un patró estètic determinat i vetllant per la salut i bona conservació de l'instrument.

Algunes reflexions històriques

En el segle d'or de la veu, el segle XVII, aquesta era l'instrument més preuat i considerat i fou en aquells temps que assolí nivells de refinament i de virtuositat insuperables. El mètode de tècnica vocal que utilitzaven aquells cantants extraordinaris es basava en la imitació i es transmetia de forma oral. Per algun motiu que es desconeix, la cadena de transmissió es va trencar en algun punt i malauradament gran part dels "secrets" del seu l'art es van perdre per sempre més.

No obstant això, es conserva una gran quantitat de tractats de tècnica vocal que donen pistes sobre alguns dels mètodes que s'utilitzaven, però presenten l'inconvenient que hi ha molts conceptes que no són definits amb claredat i que han aportat més confusió que no pas llum.

El mateix s'esdevé amb la música anterior al segle XX, de la qual no es conserva cap enregistrament i només es pot arribar a la seva interpretació a partir del suport escrit, sense saber exactament com el compositor volia que fos interpretada la seva música.

Aquests casos serveixen per exemplificar la importància que té la transmissió oral per sobre de la transmissió escrita habitual. Podríem afirmar també que "un so val més que mil paraules".

Afortunadament, avui dia ja disposem de molts recursos per enregistrar i emmagatzemar els sons, i l'aprenentatge per transmissió oral pot tornar a sorgir amb força i ocupar el seu lloc natural que li correspon. Des de l'aparició del gramòfon fins als moderns CD, DVD o Youtube, la difusió de coneixements no escrits està augmentant d'una manera imparable. Ha estat mitjançant l'ús d'aquests suports que hem pogut accedir als referents passats i presents de l'art d'imitació de sons amb la veu: Michael Winslow, Bobby McFerrin, Rhazel, Take 6, Vocal Sampling, King Singers, Swingle Singers, Naturally 7, Club for Five..., entre d'altres.

4. Guió i cançons del concert-espectacle

ESCENA núm. 1

ÀSIA: Música tradicional asiàtica

El Yang-Tsé

Imitació d'Er-hu i Zheng.

Efectes d'ambient fets amb la boca (trons, vent, onades, gavines).

Improvisació sobre l'escala pentatònica oriental D. Morales

ESCENA núm. 2

ÀFRICA CENTRAL: Música popular d'arrel tradicional africana i afrocupana

Escena 2.1

*Kongo magni**

Imitació del shequeré i el djembé, animals de la sabana.

Tradicional congolese

Escena 2.2

*Osain**

Imitació dels tambors batà i la campana africana.

Tradicional afrocupana

ESCENA núm. 3

EUROPA: Música popular d'arrel tradicional tirolesa

*Descalç he volgut pujar**

Improvisació vocal a l'estil iòdel.

Tradicional tirolesa

Von Luzern waggis zue

ESCENA núm. 4

ORIENT MITJÀ: Música popular d'arrel tradicional islàmica

*Ya Banat****

Imitació de darbuka, rebab, oud, carcabes.

Pop

Nancy Ajram

ESCENA núm. 5

EUROPA i NORD D'ÀSIA: Música popular d'arrel tradicional eslava

*Kalinka**

Imitació d'una petita orquestra de balalaïques.

ESCENA núm. 6

EUROPA: Música popular d'arrel tradicional hispana

*Suspiros de España****

Imitació de banda de musica: trompetes, caixa, tuba, saxo, platerets, clarinets.

Pasdoble

A. Álvarez

ESCENA núm. 7 ÀSIA: Música d'arrel tradicional hindú

*Flauta màgica** Improvisació
Imitació i improvisació de la flauta “bansuri”
Imitació d'una base rítmica de tabla
Efectes d'ambient fets amb la boca (eco, vent)

ESCENA núm. 8 CENTREAMÈRICA: Música popular llatina

Guaguancó
*Cuéntame que te pasó** Cha cha cha Al Castellanos
*Baile del Suavito** Son Óscar de León
Imitació de tumbadora, clave cubana i bastonets catà.
Imitació de tumbadores, maraques, güiro, esquella, clave cubana, trompeta i trombó.

ESCENA núm. 9 EUROPA: Música popular d'arrel tradicional catalana

*El meu avi**** Havanera-rumba Josep Lluís Ortega
Imitació d'acordió , bongós i contrabaix.

ESCENA núm. 10 SUD-AMÈRICA: Música d'arrel tradicional andina

*Lunita**** Popular Inca
Imitació flauta de pan, quena, charango, bombo.

ESCENA núm. 11 NORD-AMÈRICA: Música popular afroamericana

Escena 11.1
*I wish*** Funk Stevie Wonder
Imitació de la bateria, guitarra i baix elèctrics, trompeta.

Escena 11.2
This little light of mine Gòspel H. Dixon-Loes
*Down by the riverside*** Espiritual negra
Quintet de gòspel a cappella.

* Arranjament: Freddy Lafont

** Arranjament: Juanma Sánchez-Leal

*** Arranjament: Daniel Morales

5. Recursos didàctics per treballar a l'aula

ESCENA núm. 1 ÀSIA: Música tradicional asiàtica

L'Àsia és un vast continent on conviuen races, llengües i religions molt diferents i les seves manifestacions musicals són tan diverses com els pobles als quals pertanyen. Tanmateix, malgrat aquesta disparitat, podem assenyalar alguns trets comuns característics de la música asiàtica:

- La relació de la música amb l'espiritualitat:

Una gran part de les formes musicals orientals, i en particular les tibetanes i hindús, sorgeixen a partir dels textos sagrats. El so assoleix una certa dimensió "espiritual", aïllada del concepte occidental del so com a simple matèria primera de la música.

- Predomini de la melodia:

La melodia és l'element bàsic de la música asiàtica, i tota la resta subordinada queda subordinada a aquesta. L'harmonia com a tal no existeix, malgrat que a vegades la polifonia i l'heterofonia facin aquest paper.

- Importància de la improvisació:

La música oriental sol improvisar-se en el moment de l'execució, malgrat que es parteixi d'esquemes rítmics i melòdics predeterminats sobre els quals s'efectuen les variacions.

- Timbres vocàlics i sonoritats característiques:

Un dels aspectes que més crida l'atenció a les oïdes occidentals és la marcada component nasal i estrident de les veus. Una altra peculiaritat tímbrica asiàtica és el cant difònic, propi de la Xina interior i Mongòlia. A diferència de la música occidental, la música asiàtica és microtonal.

El Yang-Tsé

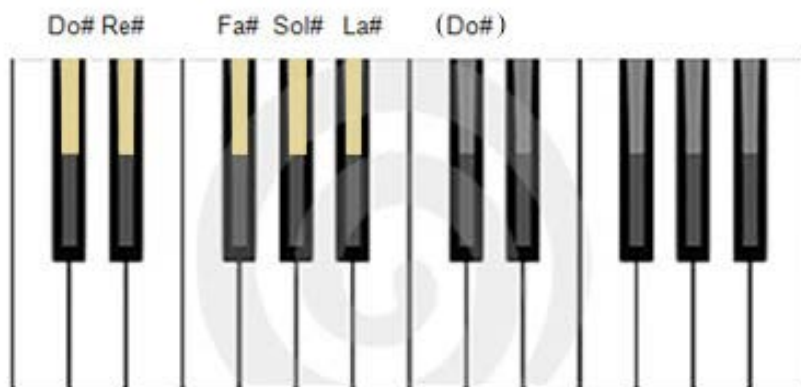
Composició instrumental-vocal que vol recrear el curs del riu groc (Chang Jiang, en xinès) des del naixement fins a la desembocadura. Les gotes de pluja comencen a formar un petit rierol que pren velocitat i posteriorment s'eixampla i es calma fins a arribar al mar. S'hi pot apreciar la imitació vocal del zheng i de l'er-hu.

Escala pentatònica, Sonoritat de l'er-hu i del zheng

ESCALA PENTATÒNICA XINESA:

Com indica el seu nom, l'escala pentatònica xinesa consta només de cinc graus (Gong, Shang, Jiao, Zhi, Yu), que determinen cinc modes en funció de quina és la primera nota de l'escala. En la música xinesa es toca i canta a l'uníson, però si diversos instruments toquen alhora no poden reproduir exactament el mateix esquema melodicorítmic a causa de les diferències tècniques d'execució i es produeix una polifonia lliure resultat de sumar melodies.

 Enllaç a vídeo d'escala pentatònica

ER-HU:

És un cordòfon de corda fregada, anomenat també violí xinès. Té dues cordes tensades en un mànec i una caixa de ressonància petita cilíndrica o hexagonal amb membrana de pell de serp pitó. Es toca assegut. La seva sonoritat és menys rica en harmònics que no pas els violins occidentals, però és molt brillant i molt expressiva. Cal destacar-ne els ornaments que pot efectuar l'interpret (*glissando*, *vibrato*, *súbito piano* i *súbito forte*).

 Enllaç a vídeo de l'er-hu

ZHENG:

És un instrument cordòfon de corda polsada de la família de les cítares. Presenta 21 cordes i ponts mòbils que permeten ajustar les diferents afinacions i modes de la música que s'interpreta. Els segments llargs de la corda es puntegen, mentre que els segments curts es pressionen amb els dits per modificar l'afinació del so puntejat, a mode de *glissando* (o *vibrato* si la pressió es realitza de manera intermitent).

 Enllaç a vídeo del zheng

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats i familiaritzar-nos amb les sonoritats de l'escala pentatònica i dels instruments principals d'aquesta composició.
2. Tocar i escoltar l'escala pentatònica que determinen les tecles negres del piano. A continuació escoltar i tocar melodies improvisades utilitzant només aquestes tecles.
3. Fer cantar els alumnes l'escala pentatònica primer ordenada i després fent salts.
4. Fer cantar els alumnes acords de dues notes de l'escala pentatònica a mode de pedal i que un solista improvisi a sobre.

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals xinesos malgrat que en aquest espectacle no hi apareguin.

PIPA:

És un cordòfon de corda pulsada molt tradicional anomenat també llaüt xinès. Té quatre cordes, amb una caixa de ressonància de fusta amb forma de pera i un nombre de trasts variable (12-26) que tenen una altura més gran que els occidentals i que aporten la possibilitat de canviar l'afinació de les cordes i altres recursos d'expressió variant la pressió sobre la corda.

Enllaç a vídeo de pipa

CAIXA XINESA:

La caixa xinesa és un instrument idiòfon percudit fet de fusta, que habitualment té forma d'hexaedre, tot i que també n'hi ha de tubulars, i que es toca amb una baqueta. En dues de les seves cares rectangulars té una petita escletxa per permetre la ressonància; adopta la forma d'un maó. El seu nom ve donat perquè és una còpia força simplificada de l'instrument tradicional xinès *muyu*. Produeix un so indeterminat, per això serveix per marcar el ritme.

GONG XINÈS:

El gong és un idiòfon. Encara que és popularment conegut com a xinès, la paraula és d'origen malai. Es tracta d'un gran disc metàl·lic (habitualment de bronze) amb les vores corbades (generalment cap endins), que es percudeixen amb un mall. El gong, en general, està suspès verticalment d'un suport.

La majoria tenen una elevació al centre, situant el punt en què s'ha de colpejar i ser el punt d'origen de la vibració que genera el so, en general molt ric en freqüències, tant greus com agudes, i que li confereixen un so màgic.

El gong pot estar afinat o no, per la qual cosa pot generar tant sons determinats com indeterminats.

ESCENA núm. 2 ÀFRICA CENTRAL: Música popular d'arrel tradicional africana i afro cubana

L'immens desert del Sàhara divideix Àfrica en dues regions culturalment molt diferenciades. El nord d'Àfrica, islamitzat des del segle VII, presenta molts trets culturals provinents del Pròxim Orient, i la música nord-africana és un clar exemple d'aquesta influència.

D'altra banda, la música subsahariana, menys sofisticada des del punt de vista harmònic, és coneguda per la complexitat dels seus ritmes i per les sonoritats singulars dels seus instruments de percussió. Els conjunts de tambors, xilòfons i altres instruments idiòfons i membranòfons toquen alhora seguint diversos patrons mètrics i construint així elaborades polirítmies. En la música vocal congoleesa és freqüent l'aparició d'una veu solista que dialoga amb un grup acompanyant. A part de formar part essencial en rituals i costums quotidians, la percussió també té una finalitat comunicativa a llarga distància.

Kongo magní

Popular del Congo. Cant utilitzat pels congoleesos durant el treball. El ritme i el cant acompanyen gairebé sempre les feines del camp. L'idioma emprat, tal com diu el títol de la cançó, és el congolès.

Imitació dels sons del xequeré i djembé

XEQUERÉ:

També anomenat agbe, és un instrument de la família dels idiòfons consistent en una carbassa buida a la qual s'afegeix una malla amb perles, o boletes de diferents materials. Es toca a sacsejades, fregant la malla, o bé picant a la seva base.

Enllaç al vídeo de xequeré

DJEMBÉ:

Instrument de la família dels membranòfons. Consisteix en un tambor amb forma de calze fet d'una sola peça de fusta dura. A la part superior hi ha una membrana de pell de cabra o antílop que es tensa mitjançant cordes. La particular forma del casc és el que li confereix el seu so singular. Lligats al voltant de la membrana, s'hi solen col·locar de dues a tres planxes metàl·liques amb anelles anomenades *kessengue-kessengue* que entren en vibració quan es percudeix la membrana del djembé, tot produint un efecte de bordó.

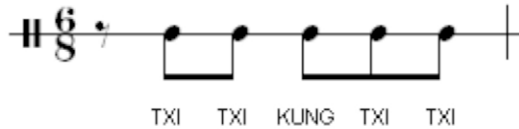
 [Enllaç al vídeo del djembé](#)

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Imitar vocalment els instruments proposats:

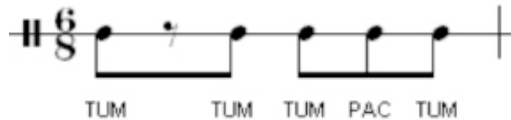
a) Xequéré:

- So curt agut: TXI (sense afinació)
- So curt greu: KUNG (amb afinació)
- Combinació: repetir la cèl·lula rítmica següent:

b) Djembé:

- So obert greu: TUM (amb afinació)
- So tapat agut: PAC (sense afinació)
- Combinació: repetir la cèl·lula rítmica següent:

3. Cantar la melodia:

a) Sense acompanyament de percussió.

- Provar de cantar amb veu normal occidental (amb timbre).
- Provar de cantar seguint l'estil africà, amb una mica d'aire, sense forçar les cordes vocals.

b) Un grup canta la melodia i un segon grup l'acompanya amb la imitació dels ritmes i instruments proposats.

c) Acabar la peça incrementant la velocitat de la cançó i amb un marcat *accelerando* final, que és característic dels rituals africans.

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals africans, malgrat que en aquest espectacle no apareguin.

SANSA o MBIRA:

Idiòfon puntejat (lamelàfon) format per una sèrie de petites làmines de metall o canya subjectades a una caixa de ressonància de fusta o de carbassa buida. Aquestes es puntegen amb els polzes de les dues mans alhora i així es poden crear acords senzills. Cada làmina té una afinació diferent. Molt sovint a la seva base s'hi afegeixen anelles metàl·liques que vibren per simpatia i creen un efecte de bordó. La seva sonoritat és molt dolça i agradable.

 [Enllaç al vídeo de sansa](#)

BALAFO:

És un xilòfon africà antecessor de la marimba. Està format per una estructura de fusta on es dipositen diverses làmines de fusta de mides diferents ordenades de més curta a més llarga. A sota de les làmines es fixen carbasses buides que actuen de ressonadors. S'acostuma a tocar penjat del coll i és percutit amb uns pals recoberts de tela. És típic de Mali, Guinea, el Senegal i Costa d'Ivori.

 [Enllaç al vídeo de balafo](#)

Tradicional afrocubana

La música tradicional del poble ioruba de Nigèria i Benin té un fort component religiós. Una gran part està concebuda com un mitjà per comunicar-se amb els déus (Orishas) i, com a tal, esdevé sagrada i només accessible en els rituals. El poble ioruba, entre d'altres, va ser esclavitzat i deportat a les illes de Cuba i Trinitat i Tobago. Amb els seus instruments i polirítmies van aportar una part important del substrat musical de la música del Carib.

Osain:

Cançó d'origen ioruba que és un cant de pregària i culte a l'*orisha* Osain, que és la divinitat que representa i protegeix la natura i especialment el regne vegetal. Aquest cant està acompanyat de la imitació dels tambors sagrats batà i les campanes africanes, on al final de la cançó formen una polirítmia rapidíssima.

TAMBORS BATÀ:

Forma per la qual es coneixen els tambors de doble membrana originaris dels pobles ioruba de Nigèria i Benin i que foren portats a Cuba i a les Antilles pels esclaus. Són tres tambors de mides diferents, anomenats, de gran a petit: *iyà*, *itótele* i *okónkolo*. La membrana és de pell de cabra tensada per cordes. Sovint s'hi afegeixen cascavells al voltant. Es toquen amb una mà a cada banda del tambor, amb la dreta colpejant la membrana gran.

Enllaç al vídeo de tambors batà

CAMPANA AFRICANA:

També anomenada *aporo*, és bàsicament una esquella doble percutida amb una vareta de metall. És l'antecessor de l'agogó brasiler.

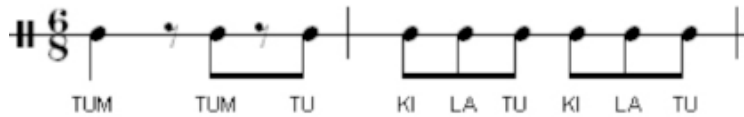
 Enllaç al vídeo de campana

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Imitar vocalment els instruments proposats:

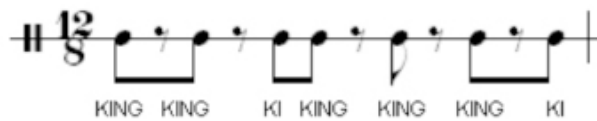
a) Tambors batà:

- Iyà: So obert greu TUM
 So tapat greu TU
- Itótele: So obert intermedi TEM
 So tapat intermedi KI
- Okónkolo: So obert intermedi TIM
 So tapat intermedi LA
- Combinació: repetir la cèl·lula rítmica següent:

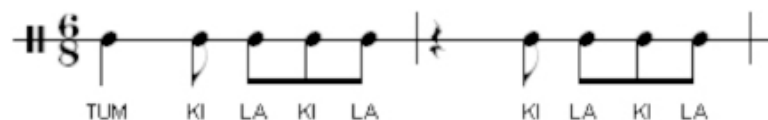

(les altures són només relatives)

- Improvisar diferents ritmes combinant les diverses sonoritats dels tres tambors.
- ### b) Campana africana percudida suaument amb pal petit:
- So obert: KING
 - So tapat: KI
 - Combinació: repetir la cèl·lula rítmica del ritme afrocubà BEMBE:

- Aprofitar el vídeo proposat per reproduir els diferents ritmes que s'hi expliquen.
 - Improvisar diferents ritmes alternant les dues sonoritats.
3. Cantar la melodia de la cançó:
 - a) Sense acompanyament de percussió.
 - Provar de cantar amb veu normal occidental (amb timbre).
 - Provar de cantar seguint l'estil africà, amb una mica d'aire, sense forçar les cordes vocals.
 - b) En acabar la peça, fer-ho amb la polirítmia dels ritmes i percussions assajats i acabant amb un accelerando.
 4. Afegir a la polirítmia anterior el patró rítmic següent:

Altres recursos:

1. Fabricació d'instruments de percussió senzills.

XEQUERÉ:

A partir d'una ampolla de vidre o plàstic folrada amb una malla de taronges a la qual se li han cosit botonets o boletes de mides diferents.

CAMPANA:

A partir de gots o cantimplors d'alumini percutides amb una vareta de ferro o un cobert.

TAMBORS:

A partir de bidons buits.

ESCENA núm. 3

EUROPA: Música popular d'arrel tradicional tirolesta

La tradició musical suïssa es pot dividir en dues tendències ben diferenciades: La música simfònica clàssica i la música folklòrica. La més interessant des del punt de vista etnomusicològic i també per a aquest dossier és la segona, ja que la sonoritat de l'orquestra simfònica és prou coneguda pels estudiants. Els components més essencials de la música folklòrica suïssa són el iòdel (*Iodler*) i la trompa alpina (*Alphorn*). Ambdós elements seran descrits amb més detall tot seguit i tenen com a objectiu principal la comunicació i l'entreteniment dels pastors de les muntanyes, bo i aprofitant la seva ressonància. Paga la pena escoltar el virtuosisme vocal de Franz Lang, anomenat el rei del iòdel. En aquest apartat es facilita un enllaç a un vídeo en el qual podreu admirar el seu art.

Descalç he volgut pujar

Versió *a cappella* d'un tema popular dels Alps suïssos. *Von Luzern auf weggis zue*. Aquesta cançó marxa descriu una alegre caminada per les muntanyes. El seu bonic paratge muntanyenc és moltes vegades el protagonista de les cançons: amb ritme de marxa, com en aquesta, o bé descrivint la comunicació a través del cant d'una muntanya a una altra. Hi podreu escoltar dos cantants fent un diàleg improvisat cantant a l'estil iòdel.

Enllaç al vídeo de la cançó original

Cant a l'estil iòdel:

Estil de cant típic dels Alps que consisteix en una alternança ràpida de notes entre els registres de pit i de falset. Aquests cants es realitzaven a mode de joc o comunicació a distància entre pastors, aprofitant l'eco de les muntanyes.

Enllaç al vídeo de F. Lang

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Improvisar diàlegs a l'estil Iòdel entre dos alumnes establint cicles de pregunta-resposta.
3. Cantar la cançó. Fer les tornades de les estrofes en iòdel.
4. Dansar la cançó:
 - a) Per parelles, seguint el pas de polca, improvisar diferents coreografies.
 - b) Triar una de les versions i dansar-la tot el grup.
 - c) Fabricar amb paper barrets tirolesos i utilitzar-los com a element coreogràfic.

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals suïssos, malgrat que en aquest espectacle no apareguin.

ALPHORN:

La traducció del seu nom significa trompa dels Alps, és un aeròfon de prop de 5 m de llargada fet de fusta de pi o d'avet comú. L'embocadura és de boix o til·ler. Té una sonoritat greu i molt potent, destinada a ser tocada a l'aire lliure i utilitzant l'eco de les muntanyes. El seu timbre vellutat i majestuós és l'interpret dels missatges codificats dels vaquers i pastors.

 Enllaç al vídeo d'alphorn

2. Utilitzar les propostes de la cançó Descalç he volgut pujar, aplicades a altres cançons; per exemple:
 - a) Iukaidí (tradicional tirolesa. “Col·lecció Esplai”, núm. 1)
 - b) Vers els cims (tradicional alemanya. Cançoner Esquitx, núm. 1)

La tradició musical del nord d'Àfrica està íntimament lligada amb la cultura àrab. Els orígens de la música àrab es remunten a un període llunyà. Les primeres fonts musicals conegudes daten del segle VI dC (l'inici de l'expansió àrab fou l'any 632). Gràcies a aquestes fonts es pot arribar a conèixer que existia un art, una música i una poesia que estaven fortament relacionats. L'instrument més utilitzat era el llaüt (oud). Cal destacar dos focus culturals d'aquesta cultura amb característiques ben diferenciades: el centre cultural de Bagdad i el de Còrdova.

Les característiques de la música àrab es poden resumir en el ritme i el *maqam*:

EL RITME:

Els diversos gèneres musicals, vocals o instrumentals del món àrab es poden classificar en tres categories atenent al seu ritme:

1. Obres que segueixen una pulsació regular (moderades)
2. Obres que no segueixen cap pulsació (no moderades)
3. Obres que segueixen el ritme d'un text (prosòdiques)

EL MAQAAM:

Aquest terme genèric engloba una sèries de conceptes com escala, mode musical, formes melòdiques, modulacions i tècniques instrumentals emprades i que serveixen com a criteris de classificació de les obres.

Ya Banat

Versió *a cappella* d'un tema infantil popular del món islàmic, interpretada originalment en llengua egípcia. La cançó està dedicada a les nenes (*Ya Banat*) i és una reivindicació de l'orgull de tenir filles en una cultura de fort caràcter masculista. El solista canta en llengua àrab en la varietat dialectal marroquina. L'acompanyament instrumental-vocal consta d'una darbukka que toca el ritme baladí, un oud, un baix elèctric i una bateria.

Vídeo de la cançó original

Imitació de la darbuka i de l'oud:

DARBUKA:

És un membranòfon en forma de gobelet molt estès a tots els països àrabs. Se'n distingeixen diferents sonoritats en funció de la zona on es colpegi la seva membrana tensada. D'aquesta manera, en picar sobre el centre s'obté un so greu i ressonant mentre, que si es pica a la vora del marc, el so resultant és agut i sord. Els diversos ritmes es caracteritzen no tan sols per la fórmula rítmica, sinó també per la successió de timbres escollits. Hi ha un patró rítmic bàsic que es pot enriquir amb variacions, floritures, redoblaments i altres figures de lluïment.

Enllaç a vídeo de darbukka

LOUD:

El llaüt és l'instrument favorit de la música àrab. Des del segle VIII a Bagdad serveix de base a la teoria musical i al sistema tonal. És un instrument molt popular. A l'edat mitjana es va introduir a Europa, on acompanyava els cants dels trobadors. És un cordòfon de corda polsada amb quatre o cinc cordes dobles. La caixa de ressonància està oberta per mitjà de dos o tres rosetons magníficament decorats. La seva sonoritat és molt dolça.

Enllaç a vídeo d'oud

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Practicar diversos ritmes àrabs.
3. Imitació de la darbukka
4. Imitació de l'oud
5. A partir del text facilitat, aprendre a pronunciar l'àrab tot cantant la cançó.
6. Dansar al ritme de la cançó.

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals àrabs malgrat que en aquest espectacle no hi apareguin.

NEY:

Aeròfon de canya llarga i obliqua d'origen turc. Consta de set forats. És l'únic instrument de vent de la cultura àrab reservat als homes. La seva sonoritat és càlida i suau.

Enllaç al vídeo de *ney*

CÀRCABES:

Idiòfon d'entrecament format per dues planxes de metall que es toques amb una mà de forma similar a les castanyoles. Normalment s'utilitzen les dues mans, amb la qual cosa són quatre les planxes necessàries. La seva forma és molt característica (vegeu foto). El seu so és molt semblant als platerets.

 [Enllaç a vídeo de càrcabes](#)

BENDIR:

És un membranòfon molt similar a un pandero. La membrana permet obtenir diferents sonoritats en funció de la regió on es colpeja.

 [Enllaç a vídeo de bendir](#)

ESCENA núm. 5 EUROPA i NORD D'ÀSIA: Música popular d'arrel tradicional eslava

La música popular russa es caracteritza per un fort predomini de l'element rítmic i per la conjunció de la cançó i la dansa. Pel seu alt contingut simbòlic i patriòtic, molts compositors de música clàssica i moderna del país incorporen fragments o variacions de temes tradicionals en les seves composicions.

Kalinka

Cançó popular russa. Probablement es tracta de la cançó més representativa del folklore rus arreu del món. Es caracteritza per la repetició constant d'un motiu senzill, ostinato, que s'inicia amb un tempo moderat i que a poc a poc es va accelerant fins arribar a un prestissimo.

En l'espectacle escoltarem aquesta cançó interpretada per cinc balalaiques vocals.

 Enllaç al vídeo de la cançó

Imitació de la balalaica:

BALALAICA:

La balalaica és un instrument de corda pinçada originari d'Ucraïna, molt popular a Rússia i, per extensió, a les antigues repúbliques soviètiques. La característica més important que presenta és la seva caixa de ressonància triangular de fusta de pi unida a un mànec llarg amb tres cordes que es fan sonar mitjançant un plectre. El seu aprenentatge és tan complex com el de qualsevol instrument clàssic. Els conjunts de balalaiques de dimensions diferents són molt característics del folklore rus.

 Enllaç al vídeo de kalinka per una balalaica

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Practicar la imitació vocal de l'instrument.
 - a) So obert: TIL
 - b) So tapat: TI
 - c) So redoble: Pronunciar TIKI successivament i ràpidament.
Amb aquest exercici es practica l'agilitat de la llengua.
 - d) Provar d'imitar el so de la balalaica en l'estrofa principal de la cançó:

- e) Improvisar diferents melodies combinant les diverses sonoritats proposades.
3. Cantar la cançó:
 - a) Cantar la tornada de la cançó.
 - b) Cantar cada estrofa en diferents pulsacions:
 - 1a estrofa: blanca
 - 2a estrofa: negra
 - 3a estrofa: corxera
 - c) Cantar-la novament acompanyant cada una de les diverses pulsacions picant de mans.
 - d) Presentar el pas característic de les danses russes (braços encreuats i drets o ajupits i seguir la pulsació amb els peus).
 - e) Fer 3 grups a classe:
 - Grup A: canta la cançó.
 - Grup B: pica de mans.
 - Grup C: balla amb els moviments treballats.
 - f) Cantar la cançó imitant el so de la balalaica.
 - g) Cantar la cançó començant a pulsació de blanca i fer un llarg *accelerando* seguint la direcció del professor.

Altres recursos:

- a) Escoltar la dansa russa Trepak de l'obra *El trençanous* de Txaikovski i fer un treball tant de pulsació com de dansa derivat de la cançó *Kalinka*.
- b) Treballar el *ritardando* i l'*accelerando*.

La música folclòrica d'Espanya és tan variada com ho són les seves regions i nacions. És digne d'esment que, si bé la jota és actualment coneguda com un ball típic de l'Aragó fou en l'antiguitat un ball molt estès per tota la península i a Catalunya en particular, molt abans que la sardana aparegués al segle XIX. En general, les manifestacions enteses com a música folclòrica o de transmissió tradicional tenen origen en el període entre 1800 i 1950. Poques són les ocasions en que és possible traçar orígens barrocs o renaixentistes com en el cas de danses lligades a rituals religiosos. Entre els tipus més importants de gèneres peninsulars cal destacar el flamenc, la *copla*, el *fandango*, l'*isa*, la *jota*, la *muñeira*, los *paloteos* (balls de bastons), el pasdoble, las *pardicas*, la *rebolada*, la sardana, els *verdiales* i la *Danza Prima*. Si cal triar el gènere espanyol que la resta del món troba més representatiu d'Espanya no dubtarem pas a respondre que és el flamenc i, per extensió, les músiques que s'escolten durant les curses de braus, com ara el pasdoble *Suspiros de España* que us oferirem en aquest espectacle.

Suspiros de España

Versió instrumental-vocal *a cappella* d'un fragment del famós pasdoble d'A. Álvarez en què s'imita un conjunt de vent metall format per tuba, trombó, trompetes, caixa i platerets. La trompeta és l'encarregada de portar la melodia i el trombó realitza el contracant. La tuba té un paper fonamental perquè és la que porta el ritme de la peça.

Enllaç a vídeo

La banda de música, el pasdoble:

LA BANDA DE MÚSICA:

Una expressió folclòrica ben típica de la cultura espanyola són les desfilades musicals protagonitzades per la banda municipal. Com a agrupació musical està caracteritzada bàsicament per instruments de vent (fusta i metall) i percussió. Els ritmes que s'hi utilitzen són de caire festiu, amb predomini dels ritmes binaris i marxes. Aquestes formacions estan acostumades a tocar a l'aire lliure i en moviment, recorrent els carrers de les localitats i agrupant els habitants en places i balcons. En les curses de braus autèntiques no pot faltar el so festiu d'una banda de música.

 [Enllaç a vídeo de banda municipal](#)

PASDOBLE:

El mot “pasdoble” té una doble accepció. D'una banda, és una marxa lleugera utilitzada a les desfilades militars que permet que la tropa d'infanteria pugui mantenir un pas constant de 120 passes per segon. El ritme d'aquestes marxes és de tipus binari. D'altra banda, també s'anomena així el ball que s'executa al compàs d'aquesta música.

 [Enllaç a vídeos de ball de pasdoble](#)

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Imitar els instruments d'una banda municipal, trompetes, caixa, tuba, platerets
3. Identificar i practicar el ritme binari del pasdoble.
4. Provar de ballar en parelles els passos bàsics del pasdoble.

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals espanyols.

GUITARRA ESPANYOLA:

La guitarra espanyola és un instrument de corda polsada, compost per una caixa de ressonància de fusta en forma de 8, un mànec sobre el qual va adossat el diapasó i sis cordes (Mi, La, Re, Sol, Si, Mi). És un instrument que s'utilitza en gèneres musicals molt diversos com, com ara rock, blues i flamenc, entre d'altres.

 [Enllaç a vídeo de flamenc](#)

CASTANYOLES:

Les castanyoles són un idiòfon d'entrecocament format per dues peces de fusta amb forma de gota d'aigua i que se sostenen a les mans mitjançant uns cordillets que es fixen al dit polze. S'utilitzen majoritàriament en flamenc i altres balls regionals com les jotes o les sevillanes.

 [Enllaç a vídeo de castanyoles](#)

ESCENA núm. 7 ÀSIA: Música d'arrel tradicional hindú

L'Índia és un país amb un territori extens i una de les regions més poblades del planeta, amb una gran diversitat de cultures, pobles i ètnies molt diferents. La música, d'origen diví segons els hindús, es va construir al llarg dels segles al voltant dels elements essencials: la melodia i el ritme, els quals estan al servei de l'expressió de les emocions rassa. La música hindú és, per davant de tot, una via privilegiada per a la meditació sobre el lloc de l'individu en l'univers i té com a origen textos litúrgics molt antics (vedes). Actualment es creu que el sistema musical complex de l'Índia, estructurat en ragues, s'elabora a partir de la informació continguda en aquests textos sagrats. Al segle XV es produí la islamització del nord de l'Índia, que dividí la tradició musical hindú en dues parts molt diferenciades: La música "hindi" del nord, amb gran influència àrab i persa, i la música "carnàtica" del sud, que roman fidel a la tradicional. El virtuosisme i la improvisació són molt importants en aquesta música. El principi fonamental de la música hindú són els modes o ragues a partir dels quals s'elaboren les melodies de sonoritats molt diferenciades. El mot "raga" significa color. Segons el llibre sagrat de *Bharata*, nou són les emocions (*navarasa*) i cadascuna té assignada una modalitat o raga determinat.

Les *navarasa* (9 emocions base) són: amor, riure-humor, tristesa-dolor, fúria-còlera, heroisme-bravura, por-terror, disgust, admiració, pau.

La flauta "màgica"

Es tracta d'una improvisació vocal de la flauta bansuri i les percussions tradicionals tabla incorporant-hi subtils efectes d'ambient (vent, ecos espectrals...) i creant una atmosfera tranquil·la, inspirada en l'expressió de la primera de les emocions rassa: l'amor.

Imitació dels sons del bansuri i del tabla

BANSURI:

És una flauta transversal de bambú de sis o set forats, tradicional de l'Índia, Bangladesh i el Nepal. N'hi ha dues varietats, una que és travessera i l'altra que incorpora un bisell. La més tradicional és la travessera. El nom d'aquest instrument prové del sànscrit i etimològicament és la fusió dels mots bans (bambú) i *war* (nota musical). També es coneix per les denominacions "bansi" i "murali". Un intèrpret de bansuri pot, variant la pressió d'aire i el grau de cobertura dels forats amb els dits, tocar totes les complexitats de la música raga: la microtonalitat, les ornamentacions i els *glissandi*. És un instrument relacionat amb el món pastoral, íntimament relacionat amb la història amorosa entre Krishna i Radha. La sonoritat d'aquest instrument presenta una dolçor i una sensualitat especial.

Enllaç al vídeo de bansuri

TABLA:

És l'instrument principal de percussió del nord de l'Índia. Es tracta d'un instrument compost per un petit tambor (*tabla*) i un timbal (*bayan*). Es toquen a terra, amb l'interpret assegut damunt de coixins. El tabla o *dahina* (dret) està buidat en fusta de forma cilíndrica o cònica, cobert amb una pell al centre, de la qual hi ha una pastilla fosca composta d'una amalgama de ferro, resina i farina. El *bayan* és un timbal amb casc ceràmic o metàl·lic de so més greu i que també presenta la pastilla fosca central. L'afinació d'aquests tambors es pot regular, ja sigui ajustant la tensió de les membranes mitjançant cordes, o bé amb la pressió del palmell de la mà de l'executant sobre la membrana. La interpretació d'aquest instrument reclama un gran virtuosisme en la utilització rítmica independent de les mans, amb gran riquesa de sonoritats: tocs de palmell, taló de la mà, falanges i palpissos dels dits.

Enllaç al vídeo del tabla

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Imitar vocalment el bansuri:
 - a) El so aflautat s'aconsegueix en pronunciar una "U" amb els llavis molt tancats i deixant escapar una mica d'aire. Proveu de fer els exercicis següents:
 - Un so pla.
 - Un so amb vibrat.
 - Un lent *glissando* d'octava.
 - b) Improvisar una melodia amb el so de bansuri.
3. Imitar vocalment el tabla:

(en aquesta cançó només s'utilitza una mateixa síl·laba però amb diferents altura).

 - a) So obert: TUN amb molta ressonància. Proveu de fer els exercicis següents:
 - Un so amb afinació constant.
 - Un so seguit d'un *glissando* en l'afinació d'una quinta.
 - Un so seguit d'un *glissando* d'octava.
 - b) Executar la cèl·lula rítmica següent amb la sonoritat del tabla (TUN):
4. Imitar vocalment el bansuri i el tabla alhora:

Es tracta d'unir els punts dos i tres. D'aquesta manera es treballa la improvisació musical.

5. Experimentar amb les modalitats major i menor.

Els ragues són diferents modes musicals. Podem sensibilitzar l'alumnat en aquests matisos modals fent-los experimentar les diferències entre les modalitats menor i major. Sobre una base harmònica constant d'un acord menor o major amb una "U", cal provar d'improvisar melodies amb sonoritat de bansuri acompanyades d'un suau acompanyament de tabla.

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals de l'Índia, malgrat que en aquest espectacle no apareguin.

SITAR:

Potser és l'instrument més conegut gràcies a intèrprets de talent com Ravi Shankar i Vilayat Khan. És un cordòfon de corda pinçada probablement d'origen persa. La seva forma actual es va determinar als voltants del segle XVII. Està compost per una caixa de ressonància semiesfèrica i un mànec molt llarg sobre el qual es fixen trasts en forma d'arc. Les cordes melòdiques van de quatre en quatre, passen per sota dels trasts i es puntegen amb l'ajut d'una pua. La tònica i l'octava són proporcionades per dues cordes suplementàries que tenen la funció de formar un bordó rítmic.

VINA:

TAMBURA:

ESCENA núm. 8 CENTREAMÈRICA: Música popular llatina

La música folklòrica cubana és un producte de la mescla de les músiques de les diferents cultures que hi han confluït, fonamentalment la cultura africana (a través dels esclaus) i la espanyola (a través dels colonitzadors). La classificació de la música tradicional cubana esdevé per agrupació de diferents estils o gèneres (complexes). D'aquesta manera hi ha el complex del “punto”, del “danzón”, de la “rumba” i del “son”. Pel que fa a la música popular cubana, hi podem trobar altres gèneres com la “salsa” o la “canción”. La riquesa d'aquesta música prové precisament de la seva interculturalitat. Incorpora la riquesa dels poliritmes africans amb les formes melòdiques i harmòniques europees.

Guaguancó:

És un dels ritmes més tradicionals del gènere de la rumba que tant es pot cantar com ballar. El *guaguancó* comença amb el so de la clave i se li van afegint la resta d'instruments, la conga, els bastonets, el *shekeré* formant una rica polirítmia. En aquesta cançó ,tots aquests instruments seran imitats amb la veu.

El ball del *guaguancó*, d'altra banda, es molt vistós i esdevé entre una parella, home i dona, que comencen un ball de festeig que acaba amb el “vacunao”, que simbolitza la consumació de la parella.

Enllaç al vídeo de *guaguancó*

Imitació dels sons de conga, *clave* cubana i maraques

TUMBADORA:

Tambors d'una sola membrana i de casc cil·lndric de fusta amb tensors de cargols. Solen disposar-se al terra al voltant de l'interpret o bé sobre un suport especial. Cada membrana té una afinació característica.

 [Enllaç al vídeo de conga](#)

CLAVE CUBANA:

Idiòfon d'origen africà consistent en dos bastons de fusta cil·lndrics, un més greu (femella), i un més agut (mascle), que s'entrexoquen amb les mans. S'utilitzen per marcar el patró rítmic (*clave*) de la música afrocubana.

 [Enllaç al vídeo de *claves* de rumba](#)

MARAQUES:

Idiòfon format per dues carbasses rodones seques que s'omplen de llavors i s'uneixen a un mànec de fusta. Tenen un so indeterminat agut però de diferent alçada. La de so més greu s'anomena mascle i l'altra femella. Es toquen per sacseig dels canells de la mà. Actualment es fabriquen de diferents materials, com ara fusta, plàstic, cuir, coco..., el farcit pot ser de perdigons, grava, pinyols d'olives...

 Enllaç al vídeo de maraques

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals cubans, malgrat que en aquest espectacle no apareguin.

BASTONETS CATÁ:

Idiòfon d'origen africà consistent en dos bastons de fusta massissa de dimensions iguals. Es toquen per entrecrocament amb les dues mans o bé picant sobre un tronc buit.

El son cubà és un gènere musical originari de l'est de Cuba, anomenat orient cubà, i que comprèn les províncies de Guantànamo, Santiago de Cuba, Holguín, Las Tunas i Granma. Si bé aquest gènere presenta elements de música bantú i espanyola es considera que, com a forma musical, no es consolidarà fins a finals del segle XIX. Posteriorment, el son ha evolucionat i ha donat origen a altres gèneres com el son montuno, el mambo i la salsa.

Els septets del son estan conformats per guitarra, tres cubà, bongó, claves, maraques, trompeta i baix.

Cuéntame que te pasó / El baile del Suavito

Aquesta peça és un exemple de son cubà, amb estil molt alegre, en el què es poden apreciar instruments tradicionals com la clave, el baix "tumbao", el güiro, el "cencerro", trombons i trompetes, tots imitats per la veu o amb l'ajuda de les mans. Dins l'esquema de la cançó hi ha un moment destinat al lluïment i a la improvisació dels intèrprets.

 Enllaç a l'àudio: *Cuéntame que te pasó*

 Enllaç a l'àudio: *El baile del Suavito*

Imitació dels sons de guiró i baix *tumbao*

GÜIRO:

Idiòfon d'origen africà consistent en una carbassa buida, a la que se li han practicat unes incisions paral·leles. Es toca amb un bastó que es frega per sobre de les incisions i fa un soroll semblant al d'una carraca.

 [Enllaç al vídeo de güiro](#)

CONTRABAIX:

És un instrument d'origen europeu importat a Cuba pels espanyols. És un cordòfon de la família de corda fregada, tot i que precisament en aquesta música es punteja molt. Té la funció de sostenir la base rítmica i harmònica del conjunt. El *tumbao* és la forma genuïna cubana amb què es denomina el patró ritmicoharmònic sobre el qual es construeix una cançó. El *tumbao* el pot fer qualsevol instrument que pugui portar la base rítmica. Normalment el contrabaix o la conga, però també el baix elèctric o la *botija*.

 [Enllaç a vídeo de baix *tumbao*](#)

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Imitació vocal dels instruments proposats:
 - e) Baix *tumbao*:

- So obert puntejat: DUM (molt ressonant)
- Practicar un ritme de *tumbao* senzill proposat a continuació:

- Practicar el ritme *tumbao* afegint-hi el ritme de la clave de son (veure vídeo proposat).
 - Improviseu diverses variacions del *tumbao*.
- 3) Cantar la cançó
 - a) Sense acompanyament.
 - b) Afegint la clave de son (veure *guaguancó*).
 - c) Afegint el baix *tumbao*.
 - d) Afegint les maraques.

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals cubans malgrat que en aquest espectacle no hi apareguin.

PAILAS:

També anomenades caixes rumberas o timbales cubanes. És un membranòfon format per dos tambors d'una sola membrana, casc metàl·lic, i col·locats sobre un suport. La més aguda s'anomena mascle i la més greu, femella. Es toquen amb baquetes fines de fusta llises i les membranes s'afinen a una 4^a o a una 5^a de diferència. Normalment incorporen també dos o tres esquelles.

 [Enllaç al vídeo de pailas](#)

TRES:

Cordòfon de corda polsada tradicional cubà semblant a una guitarra però que només té tres grups de cordes dobles. La seva afinació depèn de l'interpret i de la zona geogràfica.

És un instrument amb marcat caràcter solista dins les agrupacions en les quals participa.

 [Enllaç al vídeo de tres cubà](#)

BONGÓS:

Membranòfon d'origen africà consistent en dos tambors petits de diferent mida units per un casc de fusta i que es toquen amb els dits i els palmells de la mà. L'afinació es regula mitjançant cargols laterals i normalment es deixa un interval de 4^a o 5ª entre membranes.

L'intèrpret es col·loca l'instrument entre els genolls. El ritme bàsic dels bongós s'anomena "martillo".

 [Enllaç al vídeo de bongós](#)

La música tradicional catalana presenta una gran diversitat de gèneres musicals. Una part d'aquests gèneres són compartits amb altres regions de la península i d'arreu del món. No obstant això, es pot considerar que les principals expressions musicals tradicionalment catalanes són les corrandes medievals, els goigs a la mare de Déu, la jota (ballada a tota la Corona catalanoaragonesa al segle XVIII), l'havanera (que va arribar el segle XIX a través dels navegants que comerciaven amb Cuba), la sardana (actualment el gènere musical més identificat amb Catalunya tot i la seva consolidació tardana al segle XIX), i la rumba catalana (aportada pels gitans catalans).

Tradicionalment, les havaneres eren melodies que cantaven els mariners a les tavernes. Avui dia, però, s'han popularitzat els festivals d'havaneres, on el públic pot gaudir del rom cremat mentre gaudeix de l'espectacle. Les melodies són senzilles i sovint es canten en solos o duets. La temàtica d'aquestes cançons sol recrear històries d'amor o d'enyorança. Els instruments més utilitzats són guitarres, bandúrries i acordió, tot i que poden incloure altres instruments com el contrabaix, entre d'altres. Pel que fa a la rítmica, l'havanera presenta una gran influència de ritmes cubans i comparteix un baix molt similar al de la rumba.

El meu avi

Versió instruvocal *a cappella* de l'havanera d'Ortega Monasterio on s'imita un conjunt format per contrabaix, acordió, guitarra, maraques i palmes. Aquest arranjament presenta tres estils ben diferenciats: el *barbershop* en la introducció i la coda, l'havanera a les estrofes, i la rumba catalana a les tornades..

Enllaç a vídeo de la cançó

ACORDIÓ:

 Enllaç a vídeo d'acordió

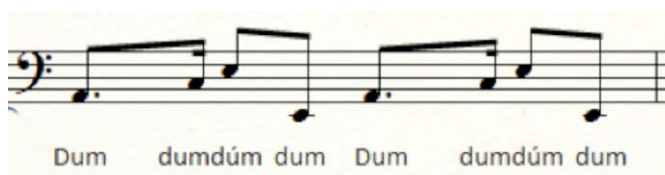
Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Cantar l'havanera *El meu avi*, primer a una veu i després a dues veus (a una tercera superior).
3. Imitar l'acordió

- SO ASPIRAT: NIET (molt nasal i articulat fent un petit crescendo)

4. Identificar i practicar els ritmes característics de la havanera i la rumba.

Altres recursos:

1. Cantar altres havaneres conegudes: *La bella Lola*, *Oh gavina voladora*.
2. Reconèixer els instruments de la rumba catalana.

ESCENA núm. 10 SUD-AMÈRICA: Música d'arrel tradicional andina

La música originada als Andes sud-americans consta d'una gama molt vasta de gèneres musicals que s'engloben sota el terme "música andina". Aquesta àrea geogràfica configura aproximadament els territoris que dominaren els inques prèviament al contacte europeu. Inclou la regió andina del Perú, l'occident de Bolívia, el nord de Xile i l'Argentina, les serres d'Equador i el sud-oest de Colòmbia. Aquest terme, però, s'usa sovint com a sinònim de l'estil musical típic de l'altiplà i interpretat per aimares i quítxues i altres pobles d'aquesta regió. L'estil d'aquestes músiques està caracteritzat per melodies nostàlgiques i evocadores interpretades per flautes de canya i *charangos*.

Lunita

Arranjament instrumental-vocal de cinc veus, amb imitació de *charango*, quena, flauta de Pan i *bombo legüero*. La temàtica de la cançó se centra en l'enyorament d'un enamorat per la seva estimada, tot interpel·lant la lluna on deu ser i com de difícil és la vida lluny de la seva presència.

 Enllaç a vídeo de la cançó

Imitació de flauta de Pan, *charango*

FLAUTA DE PAN:

Les flautes de Pan són una família particular d'aeròfons caracteritzats per estar formats per tubs buits per dins de diferents longituds i que produeixen sons aflautats. En funció de la cultura reben noms diferents. A Amèrica del Sud reben el nom de *zampoña* o *sikuri* (en llengua aimara).

 Enllaç a vídeo de flauta de Pan

CHARANGO:

És un cordòfon de corda polsada amb cinc cordes dobles propi de la cultura andina. Pertany a la família de les guitarres. Les seves dimensions són bastant menors si les comparem amb les dimensions d'una guitarra espanyola. Originalment la caixa de ressonància d'aquest instruments era la closca d'un animal anomenat armadillo (*quirquincho* en quítxua). El seu so és molt agut i vibrant.

 Enllaç a vídeo de *charango*

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Imitar els sons del *charango* i de la flauta de Pan.
3. Cantar la cançó de *El cóndor pasa* en quítxua a partir del text facilitat a

Altres recursos:

1. Conèixer altres sonoritats d'instruments tradicionals de les regions andines.

QUENA:

És un aeròfon de bisell format per una canya amb set forats d'origen preincaic. La seva sonoritat és aflautada i molt aguda, però sense ser tan airejada com les flautes de Pan.

Conjuntament amb el *charango* i la flauta de Pan forma part dels instruments més característics de la música de la regió central dels Andes.

Enllaç a vídeo de quena

ESCENA núm. 11 NORD-AMÈRICA: Música popular afroamericana

Escena 11.1

Els Estats Units d'Amèrica han sabut assimilar, barrejar i sintetitzar els elements musicals provinents de les diverses cultures que van anar creant i desenvolupant el país. Novament cal esmentar la interacció altament enriquidora entre les cultures africana i europea, fonamentalment. Com a resultat d'aquesta mescla intercultural aparegueren els estils musicals genuïns dels negres americans: gòspel, blues, *rhythm & blues*, jazz, *hip-hop* i els estils propis dels blancs americans: la música *country*. Posteriorment, l'evolució d'aquests gèneres donà lloc al *rock'n'roll*, i el concepte de música pop, tan musicalment ambigu com explícit quant a l'interès lucratiu.

I wish

Fou un gran èxit de l'any 1976, cançó escrita i composta per Stevie Wonder, un music i intèrpret invident amb una genialitat excepcional. És una cançó que reflexiona sobre la felicitat en la infància. En aquesta versió es podrà escoltar la imitació de la bateria, la trompeta, el trombó i la guitarra elèctrica. També s'hi copsarà una improvisació d'*scat* i un diàleg jazzístic entre els diversos instruments.

Enllaç al vídeo de la cançó *I wish*

Imitació dels sons de la trompeta i la bateria

Scat i diàleg jazzístic.

TROMPETA:

La trompeta és un instrument de vent metall. Presenta una tessitura aguda i un so molt brillant i metàl·lic i que pot presentar funcions tant de solista com d'acompanyament. Es compon d'una embocadura que s'acobla a tub metàl·lic cargolat sobre si mateix diverses vegades i acaba amb un pavelló. Presenta tres pistons que modifiquen la llargada total del tub per tal d'obtenir les notes musicals de l'instrument. Un trompetista excepcional de totes les èpoques va ser, sens dubte, Louis Armstrong.

 [Enllaç al vídeo trompeta Louis Armstrong](#)

BATERIA:

La bateria és un conjunt d'instruments de percussió de les famílies dels membranòfons i dels idiòfons. En una bateria senzilla podem trobar:

- a) Membranòfons: bombo de pedal (1), un parell de Toms, de mides lleument diferents (2, 3), la caixa (4) i el Goliat (5)
- b) Idiòfons: un parell de plats: el xarleston (de pedal) (6) i el Ride (7).

 [Enllaç al vídeo de bateria Buddy Rich](#)

SCAT:

L'*scat* és un estil de cant onomatopèic, el naixement del qual, segons la llegenda, cal atribuir a Louis Armstrong, un dia que es va oblidar un text d'una cançó i va continuar la melodia pronunciant síl·labes sense sentit a mode d'instrument. Entre les síl·labes més utilitzades de l'*scat* hi ha "da" "ba" "ra" "doo" "ya". Un dels més coneguts *scaters* del món és Bob Stolor, autor d'un llibre sobre la tècnica de l'*scat*.

 Enllaç al vídeo d'*scat*

DIÀLEG JAZZÍSTIC:

En les composicions musicals hi ha moments anomenats de solo, en què un instrument és protagonista i la resta d'instruments l'acompanyen. Hi ha moments, però, en què el protagonisme és compartit per dos o més instruments, tot establint un diàleg musical. De la mateixa manera que passa en els diàlegs parlats, hi ha preguntes, respostes, imitacions, variacions, tensions i distensions, recursos que formen una veritable gramàtica musical.

GUITARRA ELÈCTRICA:

És un electròfon de corda polsada que utilitza el principi d'inducció magnètica per transformar el senyal acústic de les vibracions de les cordes metàl·liques a un senyal elèctric. El senyal resultant necessita una amplificació cap a un altaveu. Presenta accessoris i palanques per distorsionar el senyal i aconseguir diferents sonoritats. Una guitarra elèctrica emblemàtica és la famosa Fender Stratocaster.

 [Enllaç al vídeo Fender Stratocaster](#)

Escena 11.2

Una important característica de la música tradicional negra-americana en el seu origen és el seu marcat component religiós. Les cançons de treball “worksongs” i les cançons espirituals dels esclaus foren les seves úniques fonts d’evasió i d’esperança en aquell període tant difícil. Amb la fi de la guerra de secessió (1861-1865), s’abolí l’esclavitud però el destí encara els deparava el rebuig xenòfob per part de la societat blanca. La població negra s’aplegava al voltant de les parròquies i cantava en comunitat. El mot “gospel” significa l’evangeli, així doncs el cant gòspel és un gènere musical desenvolupat a la dècada del 1930, fonamentalment a cappella amb una temàtica destinada a la divulgació i celebració de l’evangeli en comunitat. Es un cant espontani, amb improvisacions de tots els participants i el suport del cor que respon cada intervenció solista.

This little light of mine:

Es tracta d’un dels gòspels més emblemàtics. Com s’ha comentat anteriorment, la temàtica de la cançó és religiosa i amb un marcat caràcter evangelitzador. Aquesta en particular tracta sobre la voluntat d’exterioritzar la llum interior del crist sempre i en tot lloc.

 [Enllaç al vídeo de la cançó](#)

Down by the riverside:

Es tracta d’un altre gòspel molt conegut, aquest però de caràcter pacifista, exhortant als oients a depositar les armes i a no fer la guerra mai més.

 [Enllaç al vídeo de la cançó](#)

Característiques del cant gòspel:

Per a cantar a l'estil del gòspel cal utilitzar el registre de pit, que és el més potent i connectat al cos. És molt freqüent l'ús de crits espontanis i d'interjeccions de tota mena per animar al solista mentre canta a l'estil "Yes!", "Come on!", "Yeah", " Oh, Jesus!"...

El so és ric , espontani, potent i amb molta energia. En cap cas es tracta d'un cant estàtic i contingut (com en les formacions corals clàssiques), sinó un cant que prové de les entranyes, amb una desinhibició total i catàrtica del cos, amb moviments que ajuden a expulsar les tensions i disgustos de la vida i enfortir el sentiment de pertinença a un grup humà. És molt habitual picar de mans i efectuar coreografies mentre es canta a l'estil de Gòspel.

Enllaç al vídeo de la cançó

(enllaç a un fragment de la pel·lícula Sister act, en què Whoopie Goldberd mitjançant el gòspel revoluciona una comunitat de monges tradicionalistes)

Què podem fer a l'aula?

1. Visionar els vídeos proposats.
2. Cantar les cançons:
 - Cantar-les plegats.
 - Fer una roda d'intervencions espontànies mentre es canta.
 - Picar de mans (temps febles, 2 i 4 dels compàs de quatre).
 - Organitzar coreografies vistoses.
3. Treballar els textos de les cançons, ja que en els gòspels resulta bàsic comprendre i viure el sentiment que es transmet.

Altres recursos:

1. Escoltar altres cançons de gòspel presentades en diferents formats d'agrupacions: solistes, duos, grups de cambra, cors, amb acompanyament instrumental o *a cappella*. Per exemple el septet *a cappella* Take 6.

TAKE 6:

En el món *a cappella* tothom reconeix la gran autoritat del sextet Take 6, dedicat a l'estil gòspel. La qualitat i dificultat extrema dels seus arranjaments i les extraordinàries qualitats vocals dels seus integrants es poden considerar un autèntic "miracle" i una "benedicció" per a les orelles.

Enllaç al vídeo de Take 6

6. Partitures de les cançons

EUROPA: Música popular d'arrel tradicional tirolesa

Descalç he volgut pujar

(Trad. Suïssa)

The image shows a musical score for the song 'Descalç he volgut pujar'. It consists of two staves of music in a 3/4 time signature. The melody is written on a treble clef staff, and the lyrics are written below the notes. The lyrics are: 'Descalç he volgut pujar la la irú la la irú dalt del Bi guai a di nar la la irú i rú'. Below the first staff, there is a second staff of music, which appears to be a bass line or a second melody, with the lyrics 'Hol è ri a la la irú la la irú Hol è ri a la la irú Hol è ri a' written below it.

Tot passant per l'estany clar,
la la iru, la la irú (iòdel)
he vist les truites dansar
la la iru irú (iòdel)

He begut un got de vi,
la la iru, la la irú (iòdel)
per seguir més bé el camí
la la iru irú (iòdel)

Però després m'he ajagut
la la iru, la la irú (iòdel)
i aixecar-me no he pogut
la la iru, la la irú (iòdel)

EUROPA i NORD D'ÀSIA: Música popular d'arrel tradicional eslava

Kalinka

Em B7 Em B7 Em fine D7 *Russia*

Ka lin ka Ka lin ka Ka lin Ka ma là Al jar dí Kalinka me va Ka lin ka ma là Ah! Ah!

Alpeu d'una el zi na so ta el verd si len ci jo l'he vista ie lla no en sap res Ah!

A i la ra lai la A i la ra lai la jo l'he vista ie lla no en sap res.

Bons amics us prego,
no en digueu paraula,
que és amb ella el meu pensament.
Ai lara lai la, Ai lara la,
que és amb ella el meu pensament.

Ai Kalinka meva,
el que jo tant cerco,
ningú més que tu no m'ho pot dir.
Ai lara lai la, Ai lara la,
ningú més que tu m'ho pot dir.

ÀFRICA CENTRAL: Música popular d'arrel tradicional africana

Kongo Magní

Trad. Congo

The musical score for 'Kongo Magní' is written in 6/8 time and consists of three staves. The key signature has two sharps (F# and C#). The lyrics are in French and are placed below the corresponding musical notes.

1. kunengo ke le é ke le magnin gué kunengoke le é

6. ke le magnin gué ke le be na ni se se re si di yé ke le be na ni Kongo yu gu ri

12. é Ba dí Ke le ma gnin gué

ÀFRICA CENTRAL: Música popular d'arrel tradicional afroclubana

Osain (trad. afroclubana)

lu ru lu ru be bí ma ri wo osain ma ri wo ye ye ma ri wo

5 e we ma si bo ro yu e we ma si bo ro ro e we ma si bo

10 ro yu e we ma si bo ro ro ban ti o le yo ma si bo

15 ro yu ma si bo ro ro ma nu ra a wo fin yé ma nu ra la gua

20 lo ro ke a da da ra ma da o a da da ra ma da

25 a da da ra ma da o a da da ra ma da o cain de mi go o

30 da ma go a da da ra ma da.

NORD-AMÈRICA: Música popular afroamericana

I WISH

Stevie Wonder

Looking back on when I was a little nappy headed boy Then my only worry
5 was for christmas what would be my toy Even though we sometimes would not get a thing
9 we were happy with the joy the day would bring I wish days could come back once more why did those
13 days e ver have to go I wish those days could come back once more why did those
17 days e ver have to go cause I love them so

Sneaking out the back door
To hang out with those hoodlum friends of mine
Greeted at the back door
With boy thought I told you not to go outside
Tryin' your best to bring the
Water to your eyes
Thinkin' it might stop her
from woopin' your behind

NORD-AMÈRICA: Música popular afroamericana

THIS LITTLE LIGHT OF MINE

Tradicional Gospel

Musical score for 'This Little Light of Mine' in G major, 4/4 time. The score consists of three staves of music with lyrics underneath. The first staff starts at measure 1, the second at measure 6, and the third at measure 12. The lyrics are: 'This little light of mine I'm gonna let it shine this little light of mine I'm gonna let it shine This little light of mine I'm gonna let it shine Let it shine let it shine let it shine let it shine.'

Every way i go, I'm gonna let it shine....
Each and every day, I'm gonna let it shine...
All around the world, I'm gonna let it shine...

DOWN BY THE RIVERSIDE

Tradicional Gospel

Musical score for 'Down by the Riverside' in G major, 3/4 time. The score consists of three staves of music with lyrics underneath. The first staff starts at measure 1, the second at measure 5, and the third at measure 16. The lyrics are: 'Gonna lay down my burden down by the riverside down by the riverside down by the riverside Gonna lay down my burden down by the riverside to study war no more.'

Gonna lay down my sword and shield...
Gonna tray on my long white robe...
Gonna try on my stary crow...

7. Bibliografia

1. “ENCICLOPEDIA ILUSTRADA DE LOS INSTRUMENTOS MUSICALES”
KÖNEMANN (2006)
2. “GLOSARIO DE INSTRUMENTOS MUSICALES”
Ĵ. L. ROZEMBLUM SLOIN, EDITORIAL AKAL / BÁSICA DE BOLSILLO :239 , (2011)
3. “TIERRA DE MÚSICAS”
MARTINE HAERRIG, EDICIONS FUZEAU (2003)
4. “LA VEU DEL NOI CANTOR”
IRENEU SEGARRA, EDICIONS AMALGAMA A 3003 (1997)
5. “LOS ESPACIOS DE LA VOZ”
MÍRIAM ALIÓ, (1995)
6. “REFLEXIONES SOBRE LA VOZ “
MÍRIAM ALIÓ, EDICIONS CLIVIS PUBLICACIONS (2005)
7. “LA VOZ”
GUY CORNUT, BREVIARIOS FONDO DE CULTURA ECONOMICA , 407, (1998)
8. “LAS VIBRACIONES DE LA MÚSICA”
Ĵ. MARIANO MERINO, EDITORIAL CLUB UNIVERSITARIO, ALICANTE (2006)
9. “A CAPPELLA SOY DE CUBA”
FREDDY LAFONT MENA, EDITORIAL SULASOL , FINLÀNDIA (2004)
10. CANÇONER ESQUITX núm. 1. Ed. MF
11. CANÇONER COL·LECCIÓ ESPLAI núm. 1

8. Discografía

1. "RITUAL OF THE TIBETAN MONKS" RETRO RECORDING ARTS (2007)
2. "THE MUSIC OF INDIA" RETRO RECORDING ARTS (2006)
3. "ORIGINAL MUSIC FROM SWITZERLAND" ROBERT KÖRNLI (2010)
4. "PATRULLA DE COSACOS" NOVOSON S.L. (2005)
5. "KONGO MAGNI" BOUBAKAR TRAORÉ (2011)
6. "OSAIN" LAZARO ROS (2000)
7. "OYE MEN LISTEN.... GUAGUANCO" LOS PAPINES
8. "CHAN CHAN" COMPAY SEGUNDO (2005)
9. "THE DEFINITIVE COLLECTION" STEVIE WONDER
10. "GOSPEL DREAM" GOSPEL DREAM (2005)
11. "OXIGEN" GOSSOS (2007)
12. "UN SOLO DE BOCA" FIVE 4U (2007)
13. "TOP LINE" VOCAL LT (2000)
14. "AKAPELLEANDO" VOCAL SAMPLING (2006)
15. "CAMBIO DE TIEMPO" VOCAL SAMPLING (2000)
16. "BACH HITS BACK A CAPPELLA AMADEUS" THE SWINGLE SINGERS (1998)
17. "LIVE IN JAPAN" THE SWINGLE SINGERS (2001)
18. "THE BEAUTY AND THE BEATBOX" THE SWINGLE SINGERS (2007)
19. "THE VOICE" BOBBY MCFERRIN (1984)
20. "SPONTANEOUS INVENTIONS" BOBBY MCFERRIN (1987)
21. "DON'T WORRY BE HAPPY" BOBBY MCFERRIN (1988)
22. "MEDICINE MUSIC" BOBBY MCFERRIN (1990)
23. "HUSH" BOBBY MCFERRIN (1992)
24. "BIEN MONTA'O" VOCAL TEMPO (2005)
25. "VOCAL TEMPO" VOCAL TEMPO (2009)
26. "BITS SONOROS SUENA SUENA" NATALIA VELILLA (2009)
27. "SO MUCH 2 SAY" TAKE 6 (1990)

9. Videoteca i enllaços d'interès

1.	“LIVE IN BARCELONA”	BOBBY MCFERRIN & ORFEO CATALÀ (2008)
2.	“ALL THAT PERCUSSION”	MANOLO BADRENA'S (RITTOR MUSIC 2008)
3.	“THE ART OF SINGING”	WARNER MUSIC VISION NVC ARTS (1996)

YOUTUBE:

1. BOBBY MC FERRIN & DINUS
<http://www.youtube.com/watch?v=G3iG2ShQpac>
2. FREDDY LAFONT
<http://www.youtube.com/watch?v=EMXdstfNfuI>
3. DANIEL MORALES (DINUS)
<http://www.youtube.com/watch?v=UFqcFK3S6S8j>
4. JAVIER CANALES
<http://www.youtube.com/watch?v=F9MmkFF8MBY>

PÀGINES WEB:

BOBBY MCFERRIN:	http://bobbymcferrin.com
SWINGLE SINGERS:	http://www.swinglesingers.com
VOCAL SAMPLING:	http://www.myspace.com/vocalsampling
FREDDY LAFONT:	http://www.myspace.com/freddylafont
VOCAL TEMPO:	http://www.vocaltempo.com
RAHZEL:	http://www.myspace.com/therealrahzelpage
MICHAEL WINSLOW:	http://michaelwinslow.net/
JAVIER CANALES:	http://www.myspace.com/javiercanales
IHOSVANNI CONYEDO:	http://www.myspace.com/ihosvanniconyedo

10. Fitxa artística

GRUPO VOCAL KOLLAGE

Javier Canales

Ihosvanni Conyedo

Daniel Morales

Àlex Delgado

Jordi Vallespí

DIRECCIÓ MUSICAL

Daniel Morales

DIRECCIÓ COREOGRÀFICA

Jana Grulichová